

X X X ଅନ୍ୟ ଲେଖକମାନଙ୍କ କଥା ଜାଣେନା । ଏ ଲେଖକଙ୍କର ରହିଛି ଏକ ବିଚିତ୍ର ଦୁର୍ବଳତା । ‘ମୁଁ କାହିଁକି ଲେଖି’, ‘କିପରି ଲେଖିଲି’ - ଏହି ଜାତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମୁଁ ଦେଇପାରେ ନାହିଁ । ନିଜ ଚେତନା ବା ସୃଷ୍ଟିର ଉତ୍ତର ନିଷ୍ଠାସନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ ମନେହୁଏ ମୋତେ ଯେପରି କେହି ଚେତାଇ ଦେଇଛି: “ଖବରଦାର! ସେଇଟା ନିଶିଦ୍ଧ ଲଳାକାର ବ୍ୟାପାର ।”

ଅବଶ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଜିଜ୍ଞାସା ଅବିକଳ ତାହା ନୁହେଁ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଧରଣର ପ୍ରଶ୍ନସବୁର ଉତ୍ତର ଦେଇ ନପାରି ବେଶ୍ କେତେଜଣ ଫାପାଦକ ଓ ସଙ୍କଳକଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଦେଇଛି, ସେମାନଙ୍କ ଦାବି ପୂରଣ କରିପାରି ନଥିବାରୁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ପାଇଛି । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଉତ୍ତର ଦାବି କରୁଛି । ତଥାପି ମୋର ଆଶଙ୍କା, ଏହାର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ମୁଁ ଦେଇପାରିବି କି ?

‘ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା’ ହିଁ ମୋର ପ୍ରଥମ ଗଳ୍ପ । କିନ୍ତୁ ସେ ଗଳ୍ପ(୧୯୫୦?) ମୁଁ କୌଣସି ପତ୍ରିକାକୁ ପଠାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କରି ନଥିଲି । ସେତେବେଳେ ପତ୍ରିକା ବୋଇଲେ ଯୋଡ଼ିଏ ବା ତିନୋଟି । ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଥାଏ, ସେମାନେ ସେ ଗଳ୍ପଟି ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଧରଣର ଗଳ୍ପସବୁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ, ସେସବୁ ଠାରୁ ତାହା ବହୁତ ଭିନ୍ନ । ମନେହୁଏ, ମୋର ପ୍ରଥମ ଗୋଟିଏ ବା ଯୋଡ଼ିଏ ଗଳ୍ପ ‘ଜଗର’ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ କାହାଣୀଟିର ବିଳାୟମାନ ଆଭାସ ସୃଷ୍ଟିର ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଉଦାସ ଙ୍ଗାନ ଗାରଟିଏ ଭଳି ହୋଇ ରହିଛି । ଆଜି ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଲେଖି ବେଶ୍ ଚୁପ୍‌ସି ପାଇଥିଲି । ନାମ ତାର ‘ନାରାୟଣ ମିଶ୍ରର ସ୍ୱପ୍ନ’ । ମୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ତାହା ଜଣେ କଠୋର ବସ୍ତୁବାଦୀ, ବୟସ୍କ ଶୁଭେଚ୍ଛୁକ ଗୋଟରକୁ ଆଶତେ ସେ ଶୁଣାଇଦେଲେ ତାଙ୍କ ରାୟ: “ସ୍ୱପ୍ନ ? ଆମେମାନେ ଯେଉଁ ନୂତନ ଦୁନିଆ ପାଇଁ ଲେଖିବା, ତହିଁରେ ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସ୍ୱପ୍ନ ଏକ ବିକାସ ।”

ହାୟ, ଗଳ୍ପଟିର ଏମତ ଅକାଳ ବିଯୋଗ ହୋଇଗଲା । ମାମୁଲି ଭାବାବେଗ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ କହିଲେ, ଫୁଲଟି ଫୁଟିବା ଆଗରୁ ଝରିଗଲା ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ୧୯୫୧ରେ ଜଣେ ଉତ୍ତୁଲୋକ-ପ୍ରକାଶକଟିଏ ହେବାକୁ ବାସନା ତାଙ୍କର ‘ପ୍ରବଳ ଭାରିରେ ପ୍ରବଳ ଭାରି’ - ‘ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା’ ସମେତ ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଗଳ୍ପ ସମାହାରରେ ମୋର ଏକ ସଙ୍କଳନ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶନର ଅବସ୍ଥା କ’ଣ ଥିଲା, ଆଜିର ଲେଖକମାନେ ତାହା କଳ୍ପନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଖାସ୍ କଟକରେ ପ୍ରଥମ ପୁରାଣ ଓ ପଞ୍ଜିକା କଥା ବାଦ୍ ଦେଲେ ବର୍ଷକୁ ହାତଗଣତି, ସହଜରେ ଜାଣିହେଉଥିବା କେଉଁଠି ମାତ୍ର ସୂକ୍ଷ୍ମାତ୍ମକ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଜଣେ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେବ; ସେ ପୁଣି ଜଣେ ନବାଗତ ଲେଖକର ଗଳ୍ପ ସଂଗ୍ରହ ଦେଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଶୁଭାରମ୍ଭ କରିବେ, ଏହାଥିଲା ଏକ ପଟଣା ବିଶେଷ ।

ପଟଣା ଅଟିରେ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଶେଷ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଫର୍ମା ମୁଦ୍ରଣ ହେବା ଅନ୍ତେ ଭାବି ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ କୌଣସି ରହସ୍ୟମୟ କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରକଳ୍ପ ପାଶୋରି ଦେଲେ ।

ମନେନାହିଁ - ସମ୍ଭବତଃ ଛଅମାସ ବିତି ଯାଇଥିବ । ଦିନେ ବ୍ୟସ୍ତ ବ୍ରଜନାଥ ରଥ ଉତ୍ତରକଳା ସଂକଳନ କରି କହିଲେ, “ଛାପା ପୃଷ୍ଠାତକ ଭଲ ଏବଂ ମୁଦ୍ରାମାନଙ୍କ ସେବାରେ ଶେଷ ହେବାକୁ ଦିଆଯିବ କାହିଁକି ? ବାଲି । ମଲାଟ ପାଇଁ ଯତ୍ନକ୍ଷିପ୍ତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ବହିଟି ବାହାର କରିଦେବା ।”

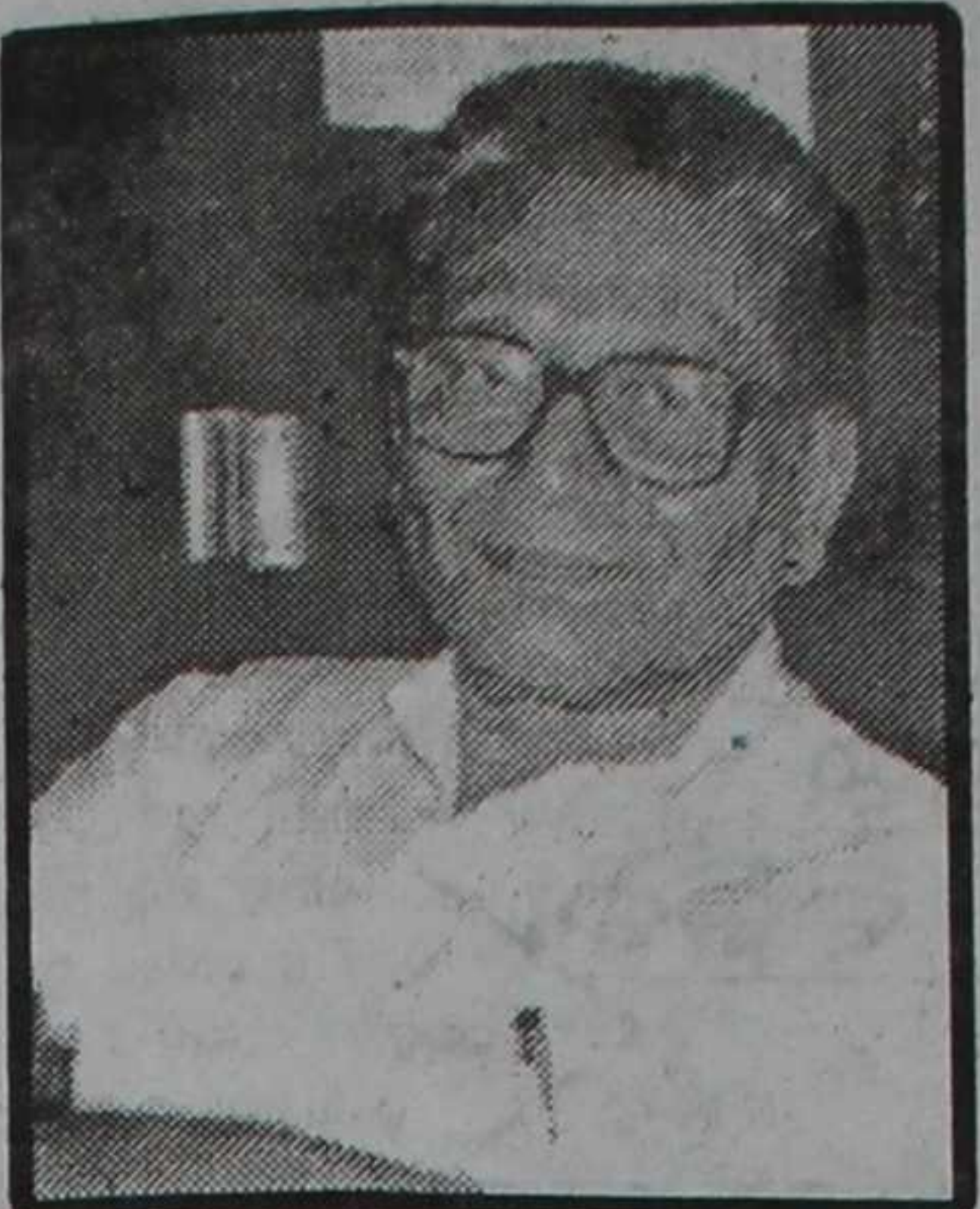
ସେ ସହୃଦୟ ପ୍ରସାବଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇନଥିଲେ ‘ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା’ ଗଳ୍ପଟି ମଧ୍ୟ ‘ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର’ର ସ୍ୱପ୍ନଭଳି ବିସ୍ମୃତି ଗର୍ଭରେ ବିଲୟ ଭଜିଥାନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚଶହ କପି ଛାପା ହୋଇଥିଲା । ମନେ ଅଛି, ବ୍ରଜନାଥ ଏବଂ ମୁଁ ଦୁଇ ବୋକଡ଼ା ବହି ପ୍ରେସ୍‌ରୁ ଆଣିଲୁଁ; କେଉଁଠି ରଖିଲୁଁ ମନେନାହିଁ । ପରେ ପରେ ତାହା କଟକର ନବଯୁଗ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ ମାଧ୍ୟମରେ ବିକ୍ରୟ ଏବଂ ବିତରିତ ହେଲା ।

ଅନୁଭୂତି କଥା ପଚାରିଛନ୍ତି । ଏଭଳି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପୁଲକ ଅନୁଭବର ପ୍ରଶ୍ନ ନଥିଲା । ତେବେ ବହିଟିର ସମାକ୍ଷା ମୋତେ ଉଦ୍ଘାହ ଦେଇଥିଲା । ‘ଆକାଶବାଣୀ’ରେ ଯିଏ ଅତି ସପ୍ତଶଂସ ସମାକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ସିଏ ସେ ସମୟର ସର୍ବମାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀ କାଳୀଦା ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ । ସେତେବେଳେ ‘ମାତୃଭୂମି’ ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର । (ଦୈନିକ ଥିଲେ ତିନୋଟି: ‘ସମାଜ’, ‘ପ୍ରକାଶ’ ଏବଂ ‘ଦୈନିକ ଆଶା’ ।) ସେଥିରେ ବହିଟିର ସମାକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଶ୍ରୀ ପଠାଣି ପଟ୍ଟନାୟକ । ଅବଶ୍ୟ ଲେଖାରେ ତାଙ୍କ ନାମ ନଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପନା ପୂର୍ବରୁ ସେ ‘ମାତୃଭୂମି’ରେ ସହ-ଫାପାଦକ ରୂପେ କର୍ମରତ ଥିଲେ । ୧୯୫୩ରେ ପ୍ରକାଶିତ (ପ୍ରକାଶକ: ନବଯୁଗ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ) ମୋର ଦ୍ୱିତୀୟ ଗଳ୍ପ ସଙ୍କଳନ ‘ଜୀବନର ସ୍ୱାଦ’ରେ ସେ ସମାକ୍ଷା ଉଦ୍ଘୃତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ବ୍ରଜନାଥ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଅନନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହଶାଳୟରୁ ‘ଜୀବନର ସ୍ୱାଦ’ ଓ ‘ବିପ୍ଳବୀ ଫକୀରମୋହନ’ ଉପହାର ଦେଇ ନଥିଲେ ଏ ସମାକ୍ଷା କଥା ମନେ ନଥାନ୍ତା । ବିସ୍ମୃତ ଆଲୋଚନାର କିୟତଂଶ: “ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧର ପଟଭୂମିରେ ଲେଖା ‘ସାମରିକ’ ଓ ‘ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା’ ଶୀର୍ଷକ ଦୁଇଟି ଅତି ଆଧୁନିକ ଗତିଶୀଳ ଗଳ୍ପର ସମାବେଶ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକଟିରେ ହୋଇଛି । ଦ୍ୱି-ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ଭାରତର ପଲ୍ଲି ଜୀବନ ଓ ନାଗରିକ ଜୀବନ ଉପରେ କିଭଳି ଅକାଳ ଚତୁକ ପଡ଼ିଥିଲା, ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ କିପରି ସବୁଜିଛି ଓ ଲଟପାଲଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶାସନର ଚକ୍ର ତଳେ ଏ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ କିପରି ଦଳିପେଷି ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧର ଘନଘନା ମଧ୍ୟରେ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସେନା ବାହିନୀର ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର ଆମର ପଲ୍ଲି ଜୀବନକୁ କିପରି ନାରଖାର କରିଥିଲା, ତାର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଛବି ଲେଖକ ବହିଟିରେ ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ଆକ୍ଷିପ୍ତ ଭାଷାକୁ ଚରିତ୍ର ମୁହଁରେ ପ୍ରାଣ କରି ଅତିଶୟ ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ସଫଳତା ହାସଲ କରି ପାରିଛନ୍ତି । ବହିଟି ତରୁଣ ଲେଖକଙ୍କର ଉତ୍କଳ ଭବିଷ୍ୟତର ସୂଚନା ଦିଏ ।”

ଅନ୍ୟ ନଅଟି ଗଳ୍ପ ସମାହାରେ ଦାଶରଥ ପୁସ୍ତକାଳୟ ଦ୍ୱାରା ‘ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା’ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ(୧୯୫୮) ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ବେଳକୁ ଗଳ୍ପଟି ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ସାରିଥାଏ । ପ୍ରକାଶକ ଶ୍ରୀ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ତାଙ୍କ ଉପକ୍ରମଣିକାରେ ଯାହା ଲେଖିଥିଲେ, ତାହା ହିଁ ଥିଲା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସ୍ୱୀକୃତିର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି: “ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା ଗଳ୍ପଟି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ଗଳ୍ପ, ଯାହାକି ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ନିର୍ଭୃତ ପଲ୍ଲି ଉପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧର ବିଭାଷିକା ଜନିତ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଅବସ୍ଥାର ଅବିକଳ ଚିତ୍ର ପରିବେଷଣ କରେ ।”

ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ କାଳରୁ ହିଁ ମୁଁ ତତ୍କାଳୀନ ବୟସ୍କ, ସୁନାମଧନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ ଏବଂ ମୋ ସମସାମୟିକମାନଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଇ ଆସିଛି ।

ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତିରେ ମୋ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା କଥା ଅନ୍ତରେ କହିହେବ ନାହିଁ । ସଂକ୍ଷେପରେ ଯାହା କହିବି, ତାହା ସମସ୍ତେ ପରତେ ଯିବେ, ସେଭଳି ଆଶା ମଧ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଗଳ୍ପର ପ୍ରକାଶନ ବା ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର ମୋତେ ପୁଲକିତ କରିନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ରଚନା ମୋ

ଜୀବନର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ କର୍ମଧାରା ବୋଲି ଜ୍ଞାନ ହେବା ଦିନକୁ ବିଚାରିଛି । କାହିଁକି, କେମିତି, ତାହା ଭିନ୍ନକଥା । ପୁରସ୍କାର ଓ ସମ୍ମାନ ଉତ୍ୟାଦି ସଂପର୍କରେ ମୋର ଧାରଣା ଅନ୍ୟତ୍ର କହିଛି ଓ ଲେଖିଛି । ମୋର ପ୍ରଥମ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସମ୍ମାନପ୍ରାପ୍ତି ୧୯୬୨ରେ ‘ଜଗର’ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଲୟତା ଉପରେ । ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଏବଂ ମୋତେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅବଦାନ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଅବସରରେ ଏମିତି ଏକ ପଟଣା ଘଟିଲା, ଯାହା ଆଜି କାହାରିକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ ନକଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଭିତରେ ବିଷାଦ ଭରିଦେଲା । ସେକଥା ‘ସୂଚିତ ପ୍ରଦୀପ’ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ‘ଅପସୃତ ମୁହଁ ଓ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଶତକ’ ଲେଖାର ଶେଷାଂଶରେ ବିବୃତ କରିଛି ।

ସମ୍ମାନ ଓ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରତିଭାର ଅବିସମ୍ଭବିତ ମୂଲ୍ୟାୟନ ନୁହେଁ । ଅଯୋଗ୍ୟ ଯେପରି ଛଳ-ବଳ-କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେସବୁ ହାସଲ କରି ନେଇପାରେ, ଯୋଗ୍ୟ ବି ସେମିତି ବଞ୍ଚିତ ରହିପାରେ । ପୁଣି, ଥରେଥରେ ସମ୍ମାନ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତୁଆରେ ବି ପକାଏ । ବ୍ରଜବାବୁଙ୍କୁ ପଚାରିବେ, ମୋତେ ‘ପଦ୍ମଶ୍ରୀ’ ମିଳିବେ ତାଙ୍କ ସମେତ ମୋର ବହୁ ଅତରଳ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ- ମୁଁ କାହିଁକି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ନକଲି ? ‘ପଦ୍ମଭୂଷଣ’ ହେଲେ ଚଳିଥାନ୍ତା ।

ପୁରସ୍କାର ମୋତେ ପୁଲକିତ କରେନା । ଅଧିକନ୍ତୁ ଯାହା ମୋତେ ଥରେ ଥରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କରେ, ତାହା ସମାଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟରେ ଯଥାର୍ଥ ମୂଲ୍ୟାୟନର ଅଭାବ । ମୋର ଉଭୟ ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଇଂରାଜୀ ସୂକ୍ଷ୍ମାତ୍ମକ ଅନ୍ତର୍ଭେଦୀ ମୂଲ୍ୟାୟନ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି କହିବି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କୃତ୍ରି ହୋଇଛି । ବହୁ ଚରିତ୍ର, ବହୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ବହୁ ସ୍ୱୟନ ଅତ୍ୟାବଧି ସମାକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଜଣା ଅରଣ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଦେଶକୁ କୃଷକମାନ ଜୀ, ବେଶ୍ ବଡ଼ ଚିଠିଟିଏ ଲେଖିଲି- ବସ୍ତୁତଃ ରଚନାଟିଏ । ଜାଣିଲେ ଆମୋଦିତ ହେବେ, ଲେଟାର ହେଡ଼ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି, ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେଥିରେ ଲେଖିଥିଲେ ଅନ୍ତରେ ସମାପ୍ତି ଟାଣିଥାନ୍ତି । ବଡ଼ କାଗଜରେ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାପରେ ଲେଖିଗଲି । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମେତ ‘ଧ୍ୱନି ପ୍ରତିଧ୍ୱନି’ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଏହା ଏକ ଫଳ । ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଏହି ଦୈନିକଟି ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରୀତିର ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରଖୁଛି, ତାହା ଆଜି କୌଣସି ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଅନୁସରଣ କରିବା ଭଳି ଦମ୍ଭ ପାଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ ।

ଅଧା ଲେଖିବା ବେଳକୁ (ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ‘ସମୁଦ୍ର ଶୁଧା’ ଉପରେ ସମାକ୍ଷା ଉଦ୍ଘୃତ କଲି) ସଚେତନ ହେଲିଣି, ଏହା ଆଉ ଚିଠି ହୋଇ ରହିନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ, ଏହାକୁ ଏମିତି ଚିଠି ଭାବରେ ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରିବେ । ଶୁଭେଚ୍ଛା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।